

**Nödiga underrättelser för hundwänner.
1) Europeiska hundars olika arter och
artförändringar, sättet att uppföda dem,
deras egenskaper och behandling; 2) alla
sjukdomar, för hwilka hundar äro blottstäl**

Stockholm
1823 :

EOD – Miljoner böcker bara en knapptryckning bort. I mer än 10 europeiska länder!

Tack för att du väljer EOD!

Europeiska bibliotek har miljontals böcker från 1400-till 1900-talet i sina samlingar. Alla dessa böcker går nu att få som e-böcker – de är bara ett musklick bort. Sök i katalogen från något av biblioteken i eBooks on Demand- nätverket (EOD) och beställ boken som e-bok – tillgängligt från hela världen, 24 timmar per dag och 7 dagar i veckan. Boken digitaliseras och blir tillgänglig för dig som e-bok.

EOD bokens fördelar!

- Få samma utseende och känsla som med originalet!
- Använd ditt standardprogram för att läsa boken på skärmen, zooma och navigera genom boken.
- Skriv ut enstaka sidor eller hela boken.
- *Sök:* Använd fulltextsökning för enskilda fraser.
- *Klipp & klistra:* Kopiera bilder och delar av texten till andra applikationer (t.ex. ordbehandlingsprogram).

Villkor för användning

Genom att använda EOD-tjänsten accepterar du de villkor som ställs av biblioteket som äger den aktuella boken.

- Villkoren på svenska: <http://books2ebooks.eu/odm/html/nls/sv/agb.html>

Fler e-böcker

Redan nu erbjuder 30 bibliotek från 12 europeiska länder denna service.

Mer information finns tillgängliga via <http://books2ebooks.eu> alla boken.

- <http://search.books2ebooks.eu/>

Nödiga underrättelser
för handvännen

Ex. A

Sv. smtl.
Ekon.
Husdj.
Smärre
(Br.)
1823
1700-1829

EX

I

Ex. A.
Nöddiga Underrättelser

för

Hundwänner.

- 1) Europeiska hundars olika arter och arts förändringar, sättet att uppsöka dem, deras egenskaper och behandling; 2) alla sjukdomar, för hvilka hundar äro blottskädda, jemte bepröfvade medel både att förekomma och bota dessa.
- 3) De första kännetecknen af deras galelenskap; 4) att dreßera hundar så, att de kunna uppspära en tjuf med det stulna godset; 5) att de ej mottaga mat af en främmande person; 6) att inom ett dygn fördrifwa hundens loppor, 7) några säkra medel att kurerat beett af galna hundar.

—
Af en Öfver-Jägmästare i Sachsen.

—
SEDERHOEM,

tryckt hos Fr. B. Nestius, 1823.

Ekem.
Fleisch
Märke

(No. 1)

1823

1700-1829

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

PHYSICS DEPARTMENT

REPORT OF THE
COMMISSIONERS OF THE
UNIVERSITY OF CHICAGO
FOR THE YEAR 1892-93

CHICAGO: UNIVERSITY OF CHICAGO PRESS
1893

Sanseende till de många egenskaper, hwarmed hundar gagna menniskan, har man sedan urminnestider fräntagit dem deras naturliga wildhet, samt genom de tändas parning förskaffat sig ett tillräckligt antal och gjort dem till husdjur. — I tempererade luststrek mår hunden bäst, men urartar i de hetta till den grad, att han till och med förlorar målet. — I Egypten finnas obehäradade hundar med svart hud, och i obebodda trakter, t. ex. i Amerika, finner man dem wilde. Hos hunden förenar sig skönhet, styrka, läraktighet, fina sinnen samt en beundransvärd tillgifwenhet och trohet mot sin husbonde. Bland tusen personer uppsöker han denne, genom

luft och hörsel; han förstår hans winge och miner, underkastar sig tåligt hans aga, glömmmer gansta snart förolämpningar, men ihågkommer länge wälgerningar. För sin husbonde uppoffrar han ända till lifwet. Han är det enda djur i werlden, på hwars trohet man alltid kan lita. Han är waksam, och beskyddar hjordar, hus och egendom. Starcka Engelska hundar har man stundom nyttjat i krig. — Man räknar 26 arter. Här wilja wi blott nämna de förnämsta och märkwärdigaste, under hwilka man lätt kan klassificera de derifrån härstammande och genom blandning uppkomna nuancer eller bastarder.

- 1) Den allmänna wallhunden (bondshunden, hushunden, gårdshunden). Denne är en ganska läraktig och nyttig hund. Till gårdshundar wäljer man dem af mörk färg, så att tjufs

war ej må blifwa dem warse, och till wallhundar de ljusa, för att ej så lätt upptäckas af wägen. Spetsen är en artförändring med spetsig nos och än raka, än ullartade hår.

2) Doggen, (björnhunden, wallhunden).

Denne hund måste för sig utomordentliga styrka bewaka waru-artiklar, och nyttjas på jagt till hetshund på hjortar och wildswin. — Från honom och den wanliga wallhunden härstamma slagarhunden och den Engelska hunden, äswensom mopsen.

3) Jagthunden — är för jägaren af så stor wigt, att han ej kan umbäras; ty han har mycken styrka, ett hastigt lepp och isynnerhet en ganska fin lukt; hwarfdre han är gansta skicklig att uppsöka och förfölja wildet. Huru ytterst fin hans lukt är, ser man

deraf, att en god spårhund på torr mark wådrar upp spåren af en hjort, som sprungit genom en boskapsjord, och wisar jägarn hwar han gömt sig.

4) Den stora Pudeln (wattenhunden) är den låraktigaste och trognaste hund. Han går af egen naturlig drift i watten, och är derföre ganska god på sjöfågels-jagt. Den lilla pudeln härstammar från honom.

5) Den Spanska Waktels eller Klapphönshunden (silkeshunden, långhåriga Bolognesaren, silkespudeln) är stamfar till den lilla Bologneser-hunden och den egentliga lejonhunden, som framtill är långhårig och baktill kort-hårig, utan att, som den förre (den lilla Bologneser-hunden), wara klippt dertill.

6) Den allmänna Windhunden. Man

anser honom för den vackraste af alla hundar; ty hans kroppsdelar äro fina och smärta samt wäl proportionerade. Denne hund springer ganska fort och skäller ej mycket; hwarföre de större wäljas till hjort- och wilbSwins-jagt; de mindre nyttjas på hare och råf. — Den Turkiske namne hunden och den minsta windhunden härstamma från honom.

- 7) Hansen eller Taphunden är ett litet lågt djur, merendels svart eller brunt. Jägaren nyttjar denna hund på bäfSwers, gråfSwins-, utters-, råf- och kanin-jagt. Hans naturliga böjelse synes drifwa honom att tränga sig in i dessa djurens hålor. — Alla bastardhundar duga för öfrigt till ingenting vidare än wältare på landtgårdar, och åfwen för detta änd-

damål har den rena spetsen ett stort
företräde framför bastarden.

Västa parnings-tiden för hundar
är från December till slutet af Februa-
ri; ty efter denna parning komma de
sundaste och starkaste walpar. En hyn-
da bör egentligen ej få para sig före
tredje året, emedan en tidigare parning
är ganska skadlig för des kroppss full-
komliga utbildning, och walparne blifwa
så swaga, att den minsta åkomma lätt
kan döda dem. Hyndan har sin brun-
stetid två gånger om året, och parar
sig gerna med större racer, hwaraf
mångfaldiga artförändringar uppkomma.
— Walparne böra di modren i fulla
två månader, och sedan åtminstone 14
dagar södas med warm konjolk, små-
ningom allt mer utspädd med watten,
innan man ger dem tunn köttsoffa,
hwartill kan blandas wäl gräddadt och

några dagar gammalt rågbröd. Men sedan walpen blifwit tre månader gammal, är hans sundaste föda ett stycke gammalt bröd i tunn kötsäppa, hwari man ofta kan lägga kokade morötter, hwilka ega ett slags läkande kraft och förekomma åtskilliga sjukdomar; ty dessa rötters säckerämne förtunnar blodet, förbättrar wättskorna och afförer slem. — Långt mer än andra djur är hunden blottställd för sjukdomar, emedan hans utdunstning är alldeles omärklig och kan nästan aldrig komma i swelt. Häraf kan man lätt finna, att hans natur snarare antager röta och får skarpa wättskor, än andra husdjur. En ung hund bör derföre, så långt möjligt är, aktas för förkylning; ty hämmandet af hans swaga utdunstning måste nödwändigt hafwa en högst skadlig werkan och förorsaka mycken förslumning.

När man uppföder hundar, bör man således akta dem för wåta och alltför stark köld, samt hafwa åt dem i beredsfkap ett torrt, varmt och renligt låger. Afwen en gammal hund, som blifwit wåt och kall, bör få torka och wärma sig. Likwål bör honom ej tillåtas att wara för mycket i warma rum, emedan han derigrnom lätt blir wettig. Endast när han är wåt och genomfrusen må han en stund få wistas i wärmen.

Hundar äta quickrots och annat rått gräs som medicin, antingen för att krålas eller deri inswepa nedswäljda hwassa benffårswor. Mången landman anser detta för ett tecken till någon förändring i wädretsen; men af de minne hunden derwid gör, är det ej swårt att finna orsaken. Hunden dricker ofta, emedan han är af torr och het natur,

och af brist på klart och friskt watten, blir han lätt sjuk, till och med galen.

Genom en god behandling och ordentlig föda wänjes hunden på följande sätt att ej mottaga något af främmande personer. Man låter någon locka walpen till sig med en bit smörgås, kött eller annan mat; men i detsamma han griper derefter, sticker han sig på en försätlig knappnål, som den lockande tillika håller oförmärkt i handen, utan att gifwa honom maten. Om han på detta sätt blir några gånger narrad af olika personer, så misfiror han alla utom sin husbonde, och förtär slutligen aldrig något, som gifwes honom af andra.

Konsten att dresera hundar förstå Engelmännen ostridigt allrabåst. De lära dem till och med att förfölja och uppskåra tjuftar, om än desse sätt ett långt försprång.

Sättet att håri underwisa dem är följande: Man wäljer hårtill starka och stora unga hundar (den allmänna wallhunden och stora pubeln äro de tjenligaste), när de hunnit till den ålder, då man eljest wanligen öfwar dem på jagt. En sådan hund förer man i rum, der silfwer och andra saker finnas, som plåga wara begärligast för tjufwar. Dessa saker bestryker man med något ämne, som har stark lukt, t. ex. kött, stäff, gammal ost och dyligt. Med samma ämne bestryker en annan äfwen sina fösälor, och går ett litet stycke bort med silfret eller hwad som helst. När nu hunden luktat på stället och finner samma lukt i den andra personens fotspår, förer man honom noga darest, till dess han finner denna andra, som bortburit saken. Darest förer man hunden tillbaka på förra stället, undfågnar och smekter honom. Man förnyar denna öf-

ning några gånger med en förändrad och allt swagare luft, till des man ej vidare behöfwer något luktande ämne, utan nyttjar till sitt biträde blott en person, som är i stark swettning, och hvars utdunstning hunden snart urskiljer. Denna person går nu allt längre bort, till des hunden ändtligen want sig wid att igenfinna det swagaste spår. Härwid är att märka, att hos en tjuv, som är i begrepp att stjäla, wäckes fruktan och andra rörelser, hwaras uppkommer mycken jäsning i blodet samt starkare andedragt och utdunstning, så att en hund ganska lätt kan följa sådana människors spår, isynnerhet som tjufwens starka lopp efterlemnar deri en större mängd dunster. En på detta sätt inöfwad hund förer man dit, der en stöld förefallit och tjuwen nedsatt sina fötter. Här släpper man honom lös, och han skall genast upptäcka spåren och förfölja tjuwen,

till des han uppnått honom. Det förstås af sig sjelft, att hundens husbonde eller den person han är mest tillgifwen, måste wara närwarande.

Hundens förnämsta sjukdomar äro följande:

- 1) Kotsfen, eller den så kallade hundsjukan.

Swarje hund, stor eller liten, kan få denna sjukdom, serdeles genom smitta. De yngre, af $\frac{1}{2}$, $\frac{3}{4}$ ånda till 1 år äro mera blottställda än de äldre. Denna smitta är gängbar alla årstider, likwål starkare höst och wår, då wäderlesken undergår råtare och hastigare förändringar. Sjukdomen har följande kännetecken: Hunden förlorar efterhand matlusten och hänger hufwudet, som ej sålän uppswäller; ögonen mista sin glans, blifwa grumliga och som oftast inflam-

merade. Vid sjukdomens början dryper utur den stora ögonvrån en materia som liknar ägghvita, och under en tilltagande inflammation eller sjukdom utflyter ett verkligt var. Näsan visar en seg materia, som ofta tilltäpper näsborrarna, efter hwilken hunden, för des skärpa skull, ofta griper med tungan och liksom söker att derigenom förskaffa sig luft. Derjemte har han en oafbruten kikhosta, och om genom en håstig ansträngning en kräkning följer derpå, så uppkommer blott något litet segt slem. När sjukdomen tilltager, hänger hufvudet ända ner till jorden. Fraggan samlar sig kring munnen; han är föga uppmärksam på husbondens rop, ligger beständigt, och blir kraftlös. Af kramp närmar sig underlifvet till ryggraden; bakkelen afståres; han blir höst-lam, sätter omkull när han will stiga upp, och

släpar med möda bakdelen efter sig, när han genom mycken smekning kan förmas att gå.

Om sjukdomen stigit till denna höjd och hunden detta oaktrade ej dörr, så behåller han så stor nerffwaghet, att man tydligen märker konwulsiva rörelser i en eller annan lem, när han står eller ligger. I anseende till denna nerffwaghet och brist på luft är en sådan hund alldeles oduglig till jagt.

Sjukdomens behandling.

Denna sjukdom uppkommer af en katarrhalisk materia, som blir allt mera elakartad genom de första wägarnas kruditeter, serdeles genom gallämne. Det är derföre nödwändigt att, så snart hunden wisar nämde kännetecken, genast skil-

ja honom från andra hundar och gifwa honom följande kräkmedel :

För en fällwuren jagts eller annan hund af stort slag tager man 5 till 6 gran pulsweriserad prustrot, omrörer den i mjölk och ger honom detta på en gång. En liten hund ger man 3 till 4 gran, allt efter hans ålder och storlek, hwar efter man äfwen proportionerar de öfriga medicamenterna.

Om hostan ej aftager, gifwes följande morgon en lika stor dosis. Sedan nyttjar man tredje dagen för stora hundar ett pulswer af stött wenderot och bolmört, 30 gran af hwardera, guldfårs gade spitsglas=swafwel 5 gran, alltsamt manblandadt. Detta gifwes på en gång med watten hwar morgon i åtta eller flera dagn.

Skulle konwulsiva rörelser wisa sig

i en eller annan lem, sättes genast, så nära den lidande delen som möjligt, en hant, som förut är doppad i terpenzin-olja eller smord med någon retande salswa, hwarwid ett pulswer nyttjas af stötte St. Hans blomster, eller häst-sibler, (*Arnica montana* L.) och bolmört, 30 gran af hwardera, samt 6 gran desman, allt sammanslandadt. Denna dos gifwes dagligen på en gång med watten.

Det är en afgjord sanning, att hundar, som en gång genomgått denna sjukdom, aldrig återfå den. Det torde därför vara det bästa, att på unga hundar af $\frac{1}{2}$ eller $\frac{3}{4}$ år nypa rotsämne, och sedan kureras dem efter nyss anförda föreskrift.

Flera försök hafwa wisat, att hundar, på hwilka man nypat denna sjukdom, sjuknat på sjerde eller femte dng

net; på byndor beremot, som gåswo di
 åt flera walpar och förut haft hundsjus-
 kan, har en sådan ympning ej gjort
 annan werkan, än att den ympade de-
 len något uppswält; men walparne, som
 sicket på detta ställe, dogo alla.

2) Skabb hos hundar.

Denna sjukdom kan indelas i 4
 hufvudarter, neml. 1) den lilla röda
 skabben, hwarwid hundens fötter upps-
 swälla, är den wårsta; 2) den stora
 skabben, som medför swullnad och klåda
 i huden, samt angriper åtskilliga ställen;
 3) den almänna skabben, och 4) den
 swarta skabben, som gör att håren loss-
 na och falla af.

Alla dessa skabb-arter härröra från
 skämnda wätskor, som förnämligast kom-
 ma af slät föda och förkylning. När
 hunden ofta är blottställd för köld och

wåta, eller har ett eländigt, kallt och sugtigt låger, och ej eger tillfälle att äter torfa och värma sig, får han skabb, och des smitta sprider sig lätt äfwen bland de hundar, som hafwa den bästa försel, och är hos dem lika beswärlig att bota, som när sjukdomen kommer af andra orsaker.

Fet föda, men isynnerhet salt och rökt kött, befordrar detta onda ganska mycket, och får således ej förtåras af den sjuka hunden. Han måste födas endast med en slät brödsäppa med något morötter.

Tillförlitligt medel för skabb hos hundar.

Man smörjer hunden med en salswa af swinfett och swafwelblomma, från hufwudet och öfwer ryggen. Han afflickar en del af denna salswa, hwilket tjänar att kureras honom inwertes; det öfriga, som han ej kan komma åt

med tungan, verkar som ett yttre läkemedel.

3) Att hos hundar kureras stranguuri eller urinens oregelmåfiga flytning.

Degebera kommer af hetta och derpå följande förklaring. I förra fallet ger man hunden ett klistre af tvålvatten, hälften så mycket mjölk, något linolja, $\frac{1}{2}$ quint. anisolja och något salt; sedermera ett piller af $\frac{1}{2}$ quint. lauris, $\frac{1}{2}$ quint. althee-rot och $\frac{1}{2}$ skrupel pimpinellrot, allt pulveriseradt och tillsammans gjordt till en deg med en stekt röd, löf och något honing, hwartill man kan bifoga litet hampfrö och några droppar enolja. Omkring kroppen göres ett omslag af kamill-blomster, kokade i mjölk.

I sednare fallet nyttjas $\frac{1}{2}$ quint. kastanie-bark-pulswer, två eller tre gåns

ger om dagen, gjorda till piller med något honing. Födslodelarne tvättas några gånger om dagen med kallt watten, hwari salmiak blifwit upplöft.

4) Att bota hundar för diarrhé.

Åfwen denna är en följd af hetta och derpå följande förkylning, isynners het när den sednare hårrör af wåta. Den är tillika smittande. Häremot nyttjas ett kråkmedel af $\frac{1}{2}$ skrupel hwit prustrot, gjord till ett piller med något honing, eller 1 à $1\frac{1}{2}$ quint. rhabarber med 5 till 6 droppar anisolja, gifwet på morgonen åfwen i form af ett piller.

5) Att hos hundar fördrifwa mask.

Ett ganska säkert och af erfarenheten bestyrkt medel att hos jagthundar utrota det slags mask, som fräter och wanställer deras ören, är, att morgon

och afson bestryka det angripna stället med eisande wegetabiliskt lutsalt eller den såkaldade fråtssten (lapis causticus chirurgorum), till dess det kommer i stark blöddning, och sedan bestro säret med bränd alun. Innan kort fyller sig hålet med nytt kött.

6) Säkert medel för lamhet hos hundar. (En åkomma, som Rossen wänligen lemnar efter sig).

Man kokar en större quantitet kassissblommor i watten, låter det något affwalna, badar hunden deri och förnyar detta bad några gånger efter hwarandra. Detta medel har blifwit försökt på flera hundar, som till en del varit förlamade i alla fyra fötterna, och alla blefwo fullkomligt kurerade.

7) Att bota hundar, som på annat sätt äro sjuke och hafwa förlorat matlusten.

I sådant fall låter man hunden

dricka getmjölk. Sedan kokar man ett
 fårhufvud med hull och hår, strör der-
 på ingefära, låter hunden blifwa väl
 hungrig och gifwer honom detta hufvud
 att äta warmt med des spad. Har han
 swullen hals, så att han kan hwarken
 äta eller dricka, så blandar man tillsam-
 man hunds och mennisko-ekrementer, och
 binder det i en linneklut omkring hals-
 sen. Sedan man förnyat detta några
 gånger, förgår swullnaden. — År huns-
 den särad på sådana ställen, der han
 kan slicka sig sjelf, så är sedan af sö-
 ga betydhet; i annat fall dryper man
 tobaksolja i såret, som låter och drager
 det tillsamman. År hunden biten af ett
 wildswin, så att inelsworna falla ut, då
 stoppar man dem genast tillbaka, medan
 de äro warma; sedan lägger man ins-
 wändigst en flåstswål för såret, alle ef-
 ter des storlek, tillsyr huden deröfwer
 ut-

utvändigt, och fäster hwarje stygn med en dertill gjord knapp, så att hela såret ej må springa upp, om tråden på något ställe skulle taga rötta och brista. Af denna orsak göres hwarje stygn serfskildt, och tråden afklippes beständigt. På detta sätt läkes hela öppningen tillsammans.

När ögonen uppsvällda och waras på en hund, kureras de dermed, att man ofta tvättar dem med warmt watten. — Har han trampat en törntagg eller spik i foten, binder man derpå harfett, hwilket utdrager allt war. Har han genom språng fått såra fötter, tvättar man dem wäl med win och smörjer dem sedan med terpentinosja. Uroråfsad rödsål eller ock bladen deraf, lagda på såret, äro ganska läkande.

Om hunden sårat sina täer, blan-

dar man tillsammans äggegula, granat-
 äppel-saft och pulweriseradt skorstensrot,
 och binder derpå. — Wera massar i
 såret, twåttar man det ofta med mennis-
 kosurin. Sedan gör man af swinfett
 och fint hackad wattenkråse en salswa,
 stryker den på linne och binder den ders-
 på, hwarefter skadan läkes på kort tid.

När hunden har massar, gör man
 små piller af hjorthorn, swafwel, aloe
 och malört-saft, och låter honom swälja
 dem. Har han snärningar, badas han
 i myrbad blandadt med ljumt gödsel-
 watten, hwarefter han är frisk inom nå-
 gra dagar.

Will man utan fara låta en hund
 rensa sig från allehanda orenligheter och
 derigenom förebygga sjukdomar; så pul-
 weriserar man en swarttrökt terpipa, och
 gifwer honom ett litet quantum deraf i

brynadet smör. Detta är ett helt enkelt och likväl ganska verkligt medel.

**Allt hos hundar fördrifwa loppor,
löss och annan ohyra.**

Hund- och katt-loppor, åfvensom all annan ohyra, utrotas lättast genom Dmer-snus, hvarmed man gnider hundar och kattor eller strör mellan håren.

Desamma åstadkommes åfven, om man låter hunden ligga på säckar, hvari denna tobak varit länge förwarad, eller i stället för halm ger honom ett låger af frisk hwitrot eller quickhwete, hvari loppor alldeles icke trivas. Kyndel eller unga kalmusblad göra samma nytta. Som loppan ej kan fördraga allt hwad som har en stark lukt, så behöfwer man blott guida hunden med anisolja eller tran på de ställen, der han ej kan sli-

ta sig. Inom 24 timmar äro alla loppor förstörda. Äfwen en ostare tvättning med grön såpa eller en dekokt af koloqvint-äpplen eller gröna walnöt-skal, äro säkra medel att fördrifwa loppor, löß och all annan ohyra hos hundar och kattor.

Hundens tilltagande ålder ser man derpå, att håren blifwa mörkare, stubbigare och olika; i den högre ålderdomen blifwa de grå omkring nosen, i pannan och omkring ögonen; tänderna blifwa swarta, slöa och ojemna och falla slutligen bort. — Hunden öfwerlefwer stundom 20 år, och blir på ålderdomen wanligen blind och döf.

Daktadt alla hundens företräden framför andra djur, är det likwäl ej rådligt att ega en sådan blott för ro skull; ty utan att nämna den onödiga kostnad

Han förorsakar, är redan den tanken ryslig, att en sådan favorit-hund eller så kallad knåhund kan blifwa galen.

Man har för lång tid tillbaka försökt att förebygga detta onda på det sätt, att man bortskurit den så kallade galenmasken, som är en hvitaktig sena under tungan. Men genom denna operation gör man hunden en fälsång plåga; ty detta tungband, som finnes endast hos djur, hörande till hundsläktet, lättar hans sätt att dricka, hwilket sker medelst en hastig fram- och tillbakadragning af tungan.

Det torde derföre ej heller wara öfverflödigt att här anföra det wigtigaste af denna sjukdom, som är så ryslig, serdeles i sina följder.

Detta raseri kan angripa hunden alla årstider. Han är af naturen böjd

till wrede och dertill lätt retad, antingen af en stark sommarhetta eller stark köld. När han i detta tillstånd ej har tillfälle att dricka, får hans galla en sådan skärpa, att han blir galen. Detsamma händer äfwen, om han måste swälta länge, sedan han förut förvärt saltad mat eller dnyck, eller om han efter en lång och stark rörelse ej får något att dricka, eller om han ligger under en het kakelugn; men förnämligast om han ätit kött af något djur, som dödt af galenskap eller någon annan rörelsig och smittande sjukdom, eller blifwit träffadt af åfkan eller förgifwet; eller om han druckit stinkande och förderfwade watten, eller ätit starkt kryddad mat, eller om han har mass eller stark tandvärk, hwaraf hundar äro ofta plågade. Allt sådant kan wara en orsak till denna förskräckliga sjukdom.

Man har äfwen märkt, att brist på tillfälle att tillfredsställa parningsdriften hafte en sådan följd.

Man indelar denna sjukdom wansligen i två slag: 1) det hetliga eller wåldsamma raseriet, 2) det springande. Det förra är det farligaste. En sådan hund biter och förgiftar allt hwad som kommer i hans wäg, ware sig menniska, hund eller hwad annat djur som helst.

Hans lifsom glas glänsande ögon äro något brutna; han bär swansen uppåt och fraggar endast obetydligt. — En med den sednare galenskapen behäftad hund springer hela mil från en ort till en annan, med nedsänkt hufwud; han har röda inflammerade ögon, blå tunga, som hänger utur munnen, och bär swansen neråt; han fraggar starkt, uppsöker och biter hundar, men sällan men-

niffkor. De hundar han gifwer blödan-
de sär, blifwa åfwen galna. Begge slag-
gen af galenskap hafwa lännetecknen,
hwarpå hwarje hundsegare bör wara upps-
märksam. De äro följande:

Wid första graden af denna sjuk-
dom blir hunden sorgsen och söker, mot
all wana, ensamheten; han gömmer sig;
han hwarken äter eller dricker och st-
der omkring med hängande öron och
swans. Han ställer ej mer, men bör-
jar morra och lömskt anfälla främman-
de personer. Husbonden blir likwål wan-
ligtwis förskönad wid denna första sjuk-
doms-grad. — Bettet är redan farligt.
Således den, som märker nämnde län-
netecknen hos sin hund, gör bäst att ge-
nast skjuta honom och förekomma all
olycka. Också bör han nedgräfwes gan-
ska djupt i jorden, ej widröras med
blotta händerna, och allt hwad som till-

åfventyrs blifwit smutsadt af hans fraggaga, uppbrännas.

Ålffare af knåhundar böra isynnerhet iakttaga dessa kännetecken, så att de ej må anse förebudet till denna sjukdom som en obetydlig opafslighet hos den lilla favoriten.

Den andra graden börjas med tung andedrägt; tungan utsträcket utur det fraggande gapet; hunden igentänner ej sin husbonde, utan hugger efter honom som efter en främmande person. Hans gång är oordentlig; ån skrider han wacklande omkring, ån gör han ett språng åt sidan. Hans ögon blifwa nu mera grumliga och drypande, hwarjemte han ofta blundar. Han anfaller menniskor och djur utan åtffillnad. Han kan ej swälja och ffyr watten. Han öppnar munnen mycket för att få luft, fraggar

mycket och hänger ut tungan, som har en blåaktig eller swartgul färg. Alla andra hundar fly en sådan, och kunna de ej undkomma honom, så sätta de sig ej i motvärn, utan göra honom wännskapsbetygelser.

Ofta händer, att en menniska eller ett djur bites af en hund, som man trott vara galen, men som ej är det. För att förwisa sig här om och förskona sig för en onödig ängest, kan man försöka följande medel:

- 1) Man lägger ett omslag af en sönderstött walnöt på såret, låter det ligga öfwer natten, och ger det sedan att förtäras af en ung höna. Om hunden är galen, så dör hönan inom två eller tre dagar.
- 2) Man samlar i ett stycke mjukt bröd det blod, som runnit utur såret, och

ger det åt en hund, som man ej värderar. Om denne uppåter brödet, så är hunden ej galen. Desså kan man kasta det åt fåglar, hwilka dö inom ett dygn, om hunden är i detta wådliga tillstånd.

3) Om hunden blifwit dödad, kan man med ett stycke mjukt bröd gnida hans mun, tandkött och näsa, så att det fuktas med hans salive, och sedan kasta det åt en annan hund eller åt fåglar.

4) Man gnider ett stycke kokadt kött på den dödade hundens tänder, tandkött och i hela hans gap, likwål så, att intet blod kommer derpå, och ger detta kött åt en frisk hund. Om han förtär detta med wanligt begär, så är det ett säkert tecken, att den dödade hunden ej varit galen. Men börjar

han gnälla och tjuta wid luften, och springer bort utan att äta, så har hunden werkligen varit galen.

En werkelig, men ännu ej allmänt känd orsak till galenskap hos hundar.

En alldeles frisk hund sprang, i husbondens närvaro, omkring i en lökstrågård, och fann der en wanlig padda med rygg-wårter och röda ögon. Han söndertuggade och swäljde henne på stället. Nästan i samma ögonblick rördes hastigt och krampaktigt nedra läken mot den öf-
ra, hwarwid ett hwitt skum flöt utur munnen, hwilket forsof omkring en sjerdedelstimme. Från denna stund förswann hundens munterhet, och han för-
tärde intet samma afton. Hela den följande dagen wille han hwarken äta eller dricka. Som hans tillstånd således

började blifwa betänkligt, band man honom nu med en jernkedja, och redan tredje dagen wisade sig, att denna försigtighet ej war öfverflödig; ty man fann hos honom de första kännetecken af hundsjukan. Fjerde dagen tilltogo de allt mer, och man lät döda honom.

Ett ögonwittne till denna händelse såg nästan en dylik i de sista åtta dagarne af röt månaden. I sällskap med någon af sina bekanta gick han, tillika med dennes hund, en afton efter ett varmt regn att spåsera i stadens grannskap. Hunden fann på en ång åfwen en padda, krosade henne med tänderna, men swäljde henne icke.

Strax derpå följde konvulsiva rörelser i nedra läken, och ett hwitt skum flöt utur gapet en hel fjerdedelstimme.

Sedan detta gifwit sig något, följde

de derpå genom några kräkningar en myckenhet hvitt och skummigt slem, och hunden wisade sig modfälld och skugg. Men som egaren ogerna wille förlora honom, försökte han några medel att förekomma hundsjukan, hwilket lyckades.

Wid den sednare händelsen kunde flera orsaker sammanträffa, som förhindrade galenskapens utbrott, neml. att hunden ej nedswäljde paddan; att hans kräkningar afförde det ämne, som hos den förra hunden förorsakade galenskapens början och utveckling o. s. w.

Om än dessa beggä händelser ej fullkomligt bewisa, att de allmänna paddorna, dem man här och der äfwen träffar i trägårdar, som ligga nära watten, innefatta ett ämne, som, när det blandas med animala wätskor, ensamt kan förorsaka wattuskräck; så synes likwäg

deraf, att i deras kropp finnes ett ämne af ganska mycken skärpa; ty den i ögonblicket uppkomna konvulsiva rörelsen i nedra kåken, åsvensom det håstiga flödet af den fraggande saliven och den derpå följande kräkning, vittna tydligen om en skärpa, som verkar på eget sätt.

Till dessa paddors naturhistoriska kännedom hörer, att deras gång är ganska trög och släpande, att de sly dagsljuset, att de wistas i skogstrakter, i gamla förfallna byggnader, i fuktiga källare, i stillastående watten, i buskar och trägårdar, samt om wintern i underjordiska hålor; att de gräfwä eller begagnat horisontalt löpande gångar i jorden, der de om dagen ligga gömda, men hwilka de öfvergifwa om natten, för att söka sin föda af insekter och maskar. Man har exempel, att af ägg, som i många år warit inneslutna i stenblock, lefwande

ungar utkommit. — Iglar och roffsäg-
lar lefwa till en del af paddor, hwilkas
högsta ålder man antager till femtie år.

Flere naturforskare neka, att pad-
dorna ega en sådan skärpa; andra å-
ter påstå, att, när man förföljer pad-
dor, släppa de till sitt försvar urin ifrån
sig eller utpräsa en hwit sultighet utur
sina begge halswalkar, eller en klubbig
wårtska utur hudens wårtsformiga upp-
höjningar; och dese naturforskare inty-
ga, att om någon del af kroppen sultas
af detta ämne, följdén deraf är en inflams-
mationsartad swullnad.

Då man nu har så många olika
wittnesbörd om tillwarelsen och icke-till-
warelsen af en sådan skärpa, torde det
wara fallet, att ett sådant gift hos pad-
dan finnes blott wiða årstider. Eller
skulle wäl retelsen till illka, förenad med
en håfzig smårta, vara ett medel att förs-

wandla paddans wätskor till ett gift, till ett aqua tofana i hundens lörtlar i luströret? Man har ju exempel, att bettet och saliven af uppretade hundar och kattor förorsaka galenskap och watsuffräck hos ett af dem säradt djur.

Utom den anförda orsaken kunna wiserligen äfwen många andra, som t. ex. ett långt wistande i brännande solhetta, åstadkomma hundens galenskaps likwäl har man anledning att tro, att grodgiftets werkan på hundens luströret och mage, förtjenar någon uppmärksamhet och undersökning, så mycket mera som man ännu är ganska osäker hwarsifrån hundens och andra djurarters galenskap härrör, hwilket den onyttiga bortskärningen af den så kallade galenmasken bewiser.

Att försöka en kur hos en werkli-

gen galen hund, är ej rådligt; ty man wet, att menniskor warit derwid nog ohyckliga att blifwa bitne. Må man således hellre, som förut är nämndt, genast låta skjuta honom, så snart man märker de omtallda kännetecknen. — Men om en ko, en häst eller annat djur blifwit säradt af en galen hund, då använder man med försigtighet de bästa läkemedel, innan man märker sjukdomens kännetecken. Hittills har man ansett för det säkraste att skära eller bränna såret och deri länge underhålla waret's flytning, hwartill man isynnerhet nyttjat roten af *Atropa Belladonna*. Linn. Större kreatur ger man här af hwarannan dag tre quintin, smärre syrtie gran. Menniskor kunna äfwen bäst kureras genom bränning, genom det förgiftade blodets aflägsnande medelst kopping, spanske fluga, majbagge, latwera, och inwertes genom pulsveriserad *Belladonnarot*,

förordnad i bestämde doses af en tillförlitlig Läkare.

Tillfällig upptäckt af ett botemedel för bett af galna hundar.

Någon som i en verkstad, der man prästade olja, blef biten af en galen hund, kastade sig af ångest i en bred, vid stående kittel, som var till hälften fylld med olja. Hans kamrat slog ihjäl hunden, sedan äfwen han var sårad. Denne sednare, som ej sprang i oljes kitteln, dog inom kort tid, då deremot den förre ej en gång blef sjuk. En läkare begagnade denna upptäckt; han nyttjade oljesomslag på patienter, som hade samma olycka, förband dem, och förnyade detta ofta med kompresser, genomstöpta med olja, samt lät den sjuka dricka olja. Ingen dog, då deremot alla dogo, som ej hade nyttjat hans kur.

Ännu ett medel för bett af galna hundar.

I trakten af Neumark, på 6 mils omkrets, har man sedan 20 år utan undantag till detta ändamål med framgång nyttjat Mysskemadra eller Mösskinn (*Matrisilva* eller *Asperula odorata*). Mer än tie personer, som varit illa särade af galna hundar, hafwa deraf ej haft den minsta olägenhet, och mer än 100 kreatur af åtskilliga slag, hafwa derigenom blifwit frälsade från galenskap. Man anställde de första försöken på swinkreatur och hundar, och endast de, som man gaf denna ört, bibehöllö helsan; de öfriga blefwo galna. Det egentliga bruket och dosis äro ej kända. Man har nyttjat detta medel än friskt, än torkadt, och gifwit det i mjölk eller på smörgås. Menniskor hafwa druckit the deraf twen-

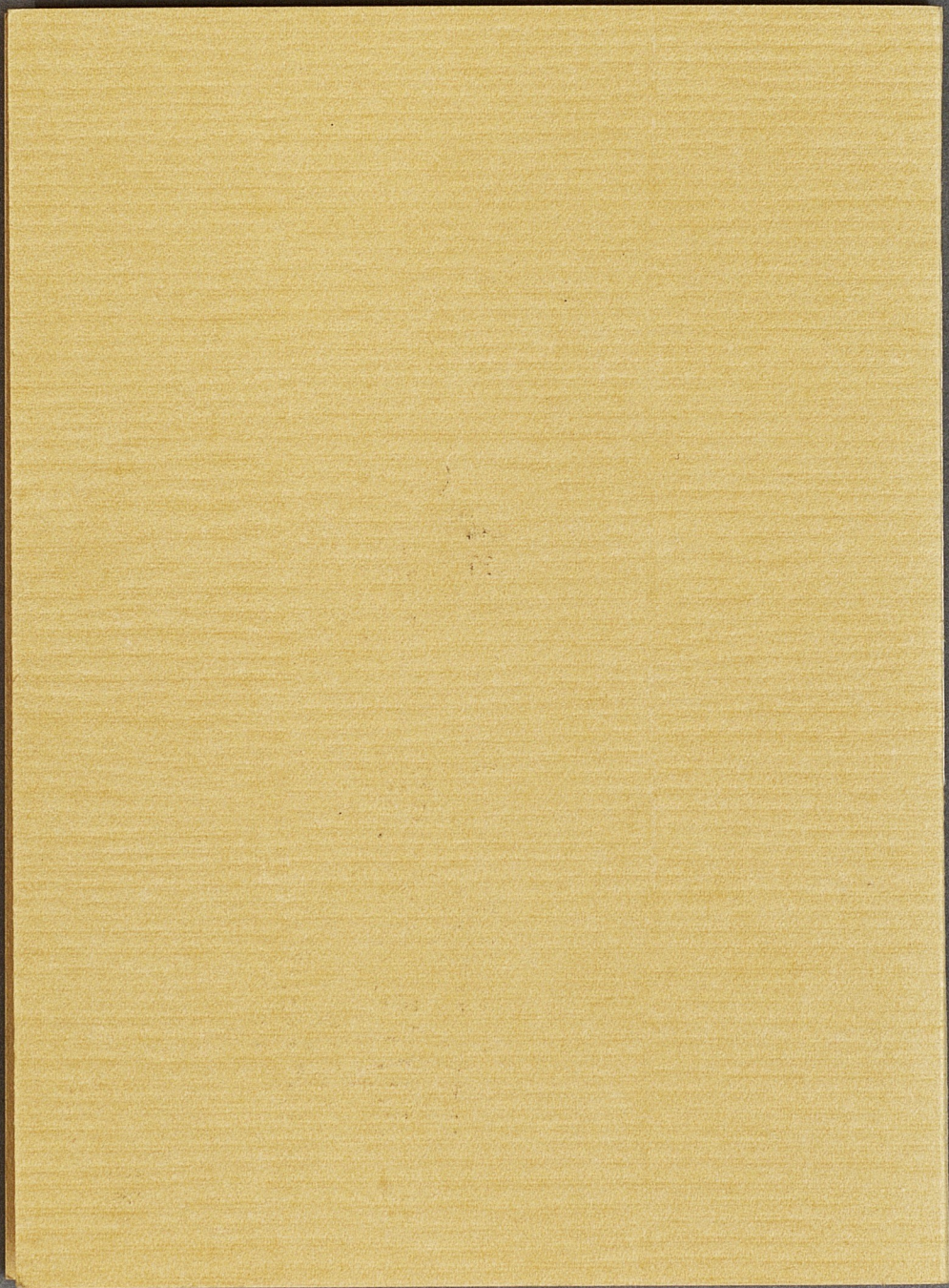
ne gånger om dagen i så stor qwantitet som varit möjlig, och werkan har alltid varit efter önskan.

12.

in the year 1791 in the month of
the year 1791 in the month of
the year 1791 in the month of

v

www.books2ebooks.eu